

N:o 59.

Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse af vissa delar af värnpligtslagen; gifven Stockholms slott den 4 februari 1898.

Under återopande af bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver landtförsvarsärenden för denna dag, vill Kongl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen

att antaga en så lydande

L a g

om ändrad lydelse af vissa delar af värnpligtslagen.

Härigenom förordnas, att § 25 mom. 1, § 28 mom. 1 och 2 samt § 36 mom. 1 värnpligtslagen skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 25.

1. I flottan inskrifvas:

- a) å sjömanshus annorstädes än å Gotland inskrifne värnpligtige, samt
- b) de, som hafva anställning vid lots- och fyrinrättningarna med lifräddningsanstalterna.

§ 28.

1. Då rikets försvar det kräfver, må Konungen efter Statsrådets hörande till tjenstgöring inkalla beväringens första uppbåd eller de

större eller mindre delar deraf, som finnas behöfliga, samt å Gotland jemväl beväringens andra uppbåd i den mån det finnes erforderligt.

2. Derest i anseende till krig eller fara för krig det för rikets försvar finnes nödigt, att annorstädes än å Gotland äfven beväringens andra uppbåd, eller någon del deraf i skilda orter eller vid olika vapen, inkallas, må Konungen derom förordna, sedan Han Statsrådet hört och, så vida Riksdagen ej är samlad eller inom trettio dagar sammanträda skall, låtit riksdagskallelse utfärda.

§ 36.

1. Landstormen kan endast under krig och till hemortens försvar uppkallas efter derom af Konungen i Statsrådet fattadt beslut. Å Gotland må sådan uppkallelse dock kunna ske jemväl vid fara för krig. Uppbådad landstormsman är underkastad i krigslag gifna bestämmelser.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

O S C A R.

Axel Rappe.

*Utdrag af protokollet öfver landtförsvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 4 februari 1898.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern BOSTRÖM,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve DOUGLAS,
Statsråden: herr friherre ÅKERHJELM,
WIKBLAD,
GILLJAM,
friherre RAPPE,
CHRISTERSON,
ANNERSTEDT,
VON KRUSENSTJERNA,
grefve WACHTMEISTER.

Efter gemensam beredning med chefen för sjöförsvarsdepartementet yttrade chefen för landtförsvarsdepartementet, statsrådet friherre Rappe härefter:

»I särskilda underdåniga skrivelser den 11 Februari och den 30 November 1896 har t. f. chefen för generalstaben gjort framställning om ändring af vissa stadganden i gällande värnpligtslag, och anhåller jag nu i underdånighet att få redogöra för vissa af de förslag, han dervid framställt.

I den förstnämnda af dessa skrivelser har han anfört, bland annat, att enligt § 36 mom. 1 värpligtslagen, sådan den för närvarande lydte, kunde landstormen till hemortens försvar uppkallas *endast under krig* efter derom af Konungen i statsrådet fattadt beslut. För en hastigt påkommande fientlig brandskattning af viktigare orter utefter våra vidsträckta kuster under mobiliseringstiden, eller för afvärjande af fientliga mindre företag mot våra kustbanor och telegraflinier i afsigt att fördröja vår mobilisering och koncentrerung, eller ock för förhindrande af fiendens ostörda besittningstagande af för hans flotta lämpliga hamnplatser, för alla sådana företag vare landstormen nu till ingen nytta, enär kriget ofta först utbröte i och med dessa fientligheter och Konungen således icke kunnat på förhand, enligt värnpligtslagens nuvarande lydelse, fatta beslut om landstormens uppkallande. Någon tid för landstormens organisation vore jemväl af nöden, innan densamma kunde träda i verksamhet. Erfarenheten gifve dessutom i afseende på tidpunkten för krigsutbrott vid handen, att endast i ett fåtal fall krigsförklaring föregått fiendtligheternas öppnande. Att landstormen icke för närvarande kunde tagas i anspråk under sjelfva mobiliseringen, innebure så mycket större fara, som under denna tidpunkt öfriga trupper — bundna som de då voro genom det pågående mobiliseringsarbetet — omöjligen kunde påräknas för kustförsvaret. Denna tidpunkt under sjelfva mobiliseringen lämpade sig i öfrigt för fienden särdeles väl till att företaga en brandskattningsoperation till sjös. Den anfallandes sjöstridskrafter hade nämligen ännu icke blifvit bundna vid viktigare företag och försvararen hade, innan hans flotta ännu blifvit färdigmobiliserad, den minsta motståndskraften mot företag af dylik art, hvartill komme, att hvarje framgång vid fiendtligheternas öppnande, om också icke af stort militäriskt värde, ofta finge politisk betydelse. Slutligen kunde landstormens uppbådande samtidigt med mobiliseringsorderns utgifvande hafva stor betydelse för försvaret af Gotland. För att denna, långt från fastlandet belägna ö skulle hafva utsigt att vid försök till kränkning af neutraliteten kunna häfda densamma, måste sannolikt öns *hela* försvarskraft genast i början vid ett fiendtligt anfall på ön tagas i anspråk. I annat fall vore fara värdt, att ön redan fallit i fiendehand, innan Konungen, enligt nuvarande lydelse af § 36 värnpligtslagen, hunnit förordna om landstormens uppkallande.

Af hvad sålunda anförts, anser t. f. chefen för generalstaben det framgå, att, om landstormen skall kunna fullt tillgodogöras kust- eller gränsförsvaret, § 36 mom. 1 värnpligtslagen bör ändras derhän, att landstormen kan till hemortens försvar uppkallas *redan då fara för krig*

förefinnes. Inom de flesta europeiska stater, säger han vidare, syntes man jemväl tillmäta landstormen en icke ringa betydelse med hänsyn till gränsernas (kusternas) skydd under början af ett krig, innan ännu hären (flottan) hunnit blifva mobiliserad. I öfverensstämmelse med denna uppfattning af landstormens uppgift innehölle också dessa staters härordningslagar (landstormslagar) bestämmelser om att landstormen finge uppbådas icke blott under krig, utan jemväl då krig hotade. I Tyskland hade man, såsom det syntes hufvudsakligen af hänsyn till gränsskyddet, till och med gått så långt, att man lagt i vederbörande armécorpschefers och fästningskommendanters händer rättigheten att inkalla landstormen vid omedelbar krigsfara.

Som nyss blifvit antydt, fortsätter t. f. chefen för generalstaben, fordrades för neutralitetens häfdande på Gotland vid försök till kränkning af densamma, att öns *hela* försvarskraft toges i anspråk. Det vore icke nog med, att landstormen der i tid borde kunna uppkallas till kustorternas omedelbara försvar; beväringens *båda* uppbåd borde å Gotland under alla förhållanden genast vid ett krigsutbrott på Konungens befallning efter statsrådets hörande vara till förfogande för att ingå i de mobiliserade linieafdelningarna. Gotlands försvar kräde ovilkorligen särskilda bestämmelser i värnpligtslagen, om det skulle kunna föras verksamt och vara redo att i rätt tid sättas emot fienden.

Gotland vore, såväl i följd af sitt läge, 80 km. från de yttersta skären utanför Vestervik, som på grund af sin ringa folkmängd, 51,672 invånare eller ¹/₈₈ af rikets befolkning, i behof af en undantagsställning i militärt hänseende, om öns försvarskrafter skulle kunna behörigen tillgodogöras. Om vid krigsutbrott endast beväringens första uppbåd finge tagas i anspråk, komme de i nuvarande mobiliseringsplaner såsom minimum ansedda försvarskrafter icke att kunna uppsättas. Detta torde tydligt framgå deraf, att Gotlands infanteriregementes inskrifningsområde till invånareantalet endast kunde jemföras med de folkfattigaste af fastlandets 53 *bataljons*områden och att Gotland sålunda, om endast första uppbådet kunde vid mobiliseringsplanernas uppgörande med säkerhet påräknas, icke skulle kunna ställa på krigsfot större styrka än som ur ett sådant bataljonsområde kunde utgå. Visserligen torde i vanliga fall en mobilisering ej komma att ske utan att riksdagskallelse utgått och utan att Konungen sålunda, enligt § 28 mom. 2 värnpligtslagen, egde rätt att uppbåda äfven beväringens andra uppbåd; men på Gotland skulle möjligen det undantagsfall kunna inträffa, att till följd af öns utsatta läge en neutralitetsmobilisering blefve af nöden utan att Konungen funne nödigt utfärda riksdagskallelse — i hvilket fall inköp,

i stället för utskrifning enligt 74 § regeringsformen, af för mobiliseringen erforderliga hästar och fordon skulle ega rum — och för detta fall borde de uppgjorda mobiliseringsplanerna ej behöfva rubbas.

Värnpligtslagens § 28 mom. 1 borde därför ändras i sådant syfte, att Konungen kunde, då rikets försvar det kräfde, efter statsrådets hörande på Gotland inkalla äfven beväringens andra uppåd.

I sin underdåniga skrifvelse den 30 november 1896 har t. f. chefen för generalstaben, i sammanhang med det förslag till förändrad organisation af de fasta truppförbanden å Gotland, som jag den 14 sistlidne januari inför Eders Kongl. Maj:t i underdånighet anmälde, tillika uttalat sig angående behofvet af förändringar, så vidt angår Gotland, af vissa bestämmelser i gällande värnpligtslag. Efter att dervid till en början hafva erinrat om det af honom i nyss omförmälda skrifvelse den 11 Februari 1896 framställda förslag till ändring af §§ 28 och 36 värnpligtslagen, yttrar han vidare, att det icke vore tillräckligt att tillse, det *mobiliseringen* af öns stridskrafter möjliggjordes, utan vore det fullt ut lika viktigt, att *fredsöfningarne* så ordnades, att ändamålet med dem vunnes, enär i annat fall mobiliseringen icke tjenade till mycket. Då fredsöfningarnes ändamål vore ej blott att genom rekrytöfningar och skolor bibringa enskild utbildning åt menige, befäl och beställningsmän, förberedande för deras användande vid truppförbanden, utan jemväl att genom regementsöfningar bibringa alla de särskilda truppförbanden den utbildning, som erfordrades för att de skulle under nöjaktig ledning kunna samverka i strid, torde det vara tydligt, att det senare ändamålet icke kunde vinnas, om styrkan under regementsöfningarna vore så liten, att vissa truppförband aldrig kunde bildas. Denna synpunkt hade också gjort sig gällande före 1892 års urtima Riksdag, likasom äfven i den till sagda Riksdag aflåtna nådiga propositionen, uti hvilken ingen förändring ifrågasatts beträffande den enligt § 53 värnpligtslagen då gällande grundsatsen om beväringsofningstidens på Gotland fördelning på 3 år, hvarigenom det varit möjligt att samtidigt inkalla 3 beväringsskasser. Genom urtima Riksdagens beslut hade emellertid denna bestämmelse förändrats till likhet med förhållandet å fastlandet, och då derjemte de å Visby sjömanshus inskrifne värnpligtige öfverförts till flottan, hade den under regementsöfningarna samtidigt exercerande styrkan blifvit så ringa, att om någon verklig bataljonsutbildning vid infanteriet för närvarande ej kunde vara tal, än mindre om någon regementsutbildning, och att vid artilleriet manskapsstyrkan vid batterierna på intet vis tilläte någon batteriutbildning, ännu mindre divisionsutbildning. Och ändock skulle dessa truppförband vid mobi-

lisering organiseras, af sina befälhafvare kommenderas och varai stånd att uppträda mot fienden.

Enda botemedlet mot dessa missförhållanden vore, fortsätter t. f. chefen för generalstabens, att vidtaga åtgärder för uppbringande af styrkan under regementsöfningarne derhän, att de truppförband, som i krig skulle uppträda, äfven finge tillfälle att åtminstone några dagar om året öfvas. Den föreslagna ökningen af stamstyrkan skulle visserligen bidraga att något öka styrkan under regementsöfningarna, men den sammanlagda styrkan blefve dock alltjemt för liten för att möjliggöra de så viktiga öfningarna i regements- och divisionsförband. Så hade vid Gotlands infanteriregemente år 1895 den »i vapentjenst» öfvade styrkan af 1:sta årsklassen uppgått till 181 man och 1896 till 159 man eller i medeltal till 170 man om året. Om från en årsklass af 170 man frånräknades det antal, som skulle utbildas i särskilda befattningar såsom reservkommisariater, reservförmän, sjukbärare o. s. v., återstode för »soldatutbildning» ett medeltal af 143 man. Derest stamstyrkan vid infanteriregementet ökades, såsom föreslagits, till 400 och vid artillericorpsen till 140 man, skulle beväringensrekrytkontingenten, derest värfningen komme att ske helt och hållet inom ön och bland de vapenöfningsskyldige beväringensklasserna, årligen komma att minskas med omkring 42, hvadan af första årsklassen skulle återstå att utbilda såsom soldater omkring 101 man. Tillsammans skulle sålunda blifva att tillgå *i ledet* under regementsmötet 280 man (120 man stam afginge till underbefäl) 101 man beväring af 1:sta klassen och 90 man beväring af 2:dra klassen — afgången af 1895 års 1:sta klass till 1896 års 2:dra klass hade varit 11 % — eller tillsammans omkring 471 man. Från denna styrka måste ytterligare frånräknas sjuka, till fastlandets skolor kommenderade, vakanser, vakt- och handräckningsmanskap m. fl., genom hvilka afdrag — som torde kunna beräknas till omkring 100 man — styrkan skulle smälta ihop till omkring 371 man, en styrka som ej lämpligen skulle kunna fördelas till fältmässig öfning på två bataljoner. Äfven om de å Visby sjömanshus inskrifne värnpligtige tilldelas fotfolket, hvarigenom den 1:sta årsklassens styrka skulle komma att ökas med omkring 48 man, komme dock, enär erfarenheten visat, att icke mer än hälften af dessa värnpligtige kunde för öfningarne påräknas, den till öfning påräkneliga styrkan att växa endast till omkring 416 man, hvilket gjorde 52 man för hvardera af de 8 kompanierna, en numerär, hvilken, såsom icke medgifvande kompaniets indelning på 3 plutoner, vore otillräcklig för tillämpningsöfningars rationella bedrivande. Det vore alltså tydligt, att den enda utvägen att råda bot för

nu anmärkta brist i fråga om infanteriets fredsöfningar vore att öka de samtidigt vapenöfvade beväringssklassernas antal, eller med andra ord att återgå till de före år 1893 rådande förhållandena, så att under regementsöfningarna tre årsklasser samtidigt kunna öfvas och hvarigenom en styrka af mellan 6 och 700 man, deri inbegripet det påräkneliga antalet sjömanshusskrifna beväringssmän, skulle kunna erhållas.

Likaså voro vid artillericorpsen en ökning af de samtidigt öfvade beväringssklassernas antal oafvisligen påkallad. Af mobiliseringshänsyn kunde nemligen icke flera än 15 beväringssmän per batteri årligen inskrifvas vid fältartilleriet å Gotland och härigenom kunde styrkan under regementsexercisen, så länge endast två årsklasser samtidigt öfvades tillsammans med stammen, uppbringas till endast 55 menige per batteri mot nära 100 på fastlandet. Genom en samöfning af 3 beväringssklasser skulle antalet menige deremot kunna uppbringas till omkring 70 per batteri, d. v. s. 140 vid båda batterierna tillsammans eller, med frånräkning af sjuka, tillfälligt kommenderade eller af annan orsak frånvarande, den minsta styrka, hvarmed ett samtidigt uppträdande af tvenne batterier å exercis- och manöverfältet eller under en fälttjänstöfning låte sig göra.

De ändringar i värnpligtslagen, som t. f. chefen för generalstaben sålunda ifrågasatt, afse, såsom Eders Kongl. Maj:t täcktes finna, hufvudsakligen Gotland; endast i fråga om landstormens uppkallande har han ifrågasatt ändring beträffande riket i öfrigt. Att Gotland i militäriskt hänseende befinner sig i en undantagsställning och att för ett behörigt tillgodogörande af öns försvarskrafter krävas särskilda bestämmelser för Gotland, lærer med erforderlig tydlighet framgå af hvad t. f. chefen för generalstaben anført. För Gotland har också ända till år 1893 i afseende å värnpligtsförhållandena gällt bestämmelser, olika dem på fastlandet.

Att, i likhet med t. f. chefen för generalstaben, i afseende å värnpligtens fullgörande i fredstid för Gotland ifrågasätta en återgång till de före år 1893 gällande bestämmelserna i så måtto, att värnpligten skulle å nämnda ö fullgöras under tre i stället för under två år, anser jag mig dock icke böra tillstyrka. Huru goda grunder än må tala för en sådan förändring, kan jag dock icke förorda, att ett sådant förslag för närvarande förelägges Riksdagen. Endast i yttersta nödfall torde nämligen för en viss del af landet böra införas bestämmelser i afseende

å värnpligtens fullgörande, som äro mera betungande för de värnpligtige, än de bestämmelser i enahanda afseende, som gälla för riket i öfrigt. Jag tror också, att de beräkningar, t. f. chefen för generalstaben till stöd för sitt förslag anfört, i vissa afseenden äro något ogynnsammare, än hvad i allmänhet torde visa sig blifva förhållandet. I allt fall lärer det emellertid icke kunna förnekas, att den styrka, som å Gotland under nuvarande förhållanden samtidigt kan öfvas under regementsöfningarna, är alltför ringa för att tillåta behörig öfning i regements- eller divisionsförband, och allt hvad som, utan de värnpligtiges betungande, kan göras för att afhjelpa detta missförhållande, bör också göras. En åtgärd i detta syfte vore att låta de å Visby sjömanshus inskrifne, hvilka enligt nu gällande bestämmelser vapenöfvas vid flottan, i stället, i likhet med hvad före år 1893 varit fallet, vapenöfvas vid hären. Härigenom skulle ett icke obetydligt antal värnpligtige, omkring 30 å 40 årligen, tillföras Gotlands försvarskrafter. För att detta skall blifva möjligt erfordras emellertid en ändring af § 25 mom. 1 värnpligtslagen, och har jag låtit upprätta förslag till ändrad lydelse af nämnda lagrum, hvarigenom de å sjömanshus å Gotland inskrifne värnpligtige ej vidare skulle inskrifvas i flottan och således, jemlikt mom. 3 i samma §, varda inskrifna i hären. Härvid torde jag emellertid få erinra, att jag, oaktadt de å sjömanshus å Gotland inskrifne således skulle vapenöfvas vid hären, dock icke anser någon ändring af värnpligtslagens § 27 mom. 2 b) böra ifrågasättas.

Beträffande t. f. chefens för generalstaben förslag till ändring af § 28 värnpligtslagen, i syfte att å Gotland äfven beväringens andra uppbåd måtte kunna inkallas, då rikets försvar det kräfver, tillstyrker jag detta förslag på de grunder, han till stöd för detsamma anfört; och har jag i enlighet härmed låtit upprätta förslag till ändrad lydelse af § 28 mom. 1 och 2 värnpligtslagen.

Vidkommande slutligen hvad t. f. chefen för generalstaben anfört i fråga om behovet af ändring i § 36 värnpligtslagen, tillstyrker jag, med återopande jemväl af hvad jag anfört till statsrådsprotokollet den 14 sistlidne januari i fråga om förändrad organisation af Gotlands stridskrafter, att nämnda § i värnpligtslagen må ändras derhän, att å Gotland landstormen må kunna uppkallas jemväl vid fara för krig. Beträffande riket i öfrigt anser jag deremot någon ändring af denna § icke för närvarande böra ifrågasättas.

I enlighet med de åsigter, jag sålunda uttalat, har jag låtit upprätta förslag till lag om ändrad lydelse af nämnda delar af värnpligtslagen; och hemställer jag, under återopande af hvad jag nu anfört, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att antaga en så lydande

L a g

om ändrad lydelse af vissa delar af värnpligtslagen.

Härigenom förordnas, att § 25 mom. 1, § 28 mom. 1 och 2 samt § 36 mom. 1 värnpligtslagen skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 25.

1. I flottan inskrifvas:
 - a) å sjömanshus annorstädes än å Gotland inskrifne värnpligtige, samt
 - b) de, som hafva anställning vid lots- och fyrinrättningarna med lifräddningsanstalterna.

§ 28.

1. Då rikets försvar det kräfver, må Konungen efter Statsrådets hörande till tjenstgöring inkalla beväringens första uppbåd eller de större eller mindre delar deraf, som finnas behöfliga, samt å Gotland jemväl beväringens andra uppbåd i den mån det finnes erforderligt.

2. Derest i anseende till krig eller fara för krig det för rikets försvar finnes nödigt, att annorstädes än å Gotland äfven beväringens andra uppbåd, eller någon del deraf i särskilda orter eller vid olika vapen, inkallas, må Konungen derom förordna, sedan Han Statsrådet hört och, så vida Riksdagen ej är samlad eller inom trettio dagar sammanträda skall, låtit riksdagskallelse utfärda.

§ 36.

1. Landstormen kan endast under krig och till hemortens försvar uppkallas efter derom af konungen i Statsrådet fattadt beslut. Å Gotland må sådan uppkallelse dock kunna ske jemväl vid fara för krig. Uppbådad landstormsman är underkastad i krigslag gifna bestämmelser.

Till denna, af statsrådets öfriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen i nåder lemna bifall; och skulle nådig proposition af den lydelse, bilagan till detta protokoll utvisar, till Riksdagen aflåtas.

Ex protocollo:

Trygve Hermelin.